

Доц. Тодор Тагарев: Планирам да създадем подразделение за киберотбрана

Министърът на отбраната пред "Капитал"

От Момчил Милев

5 април 2013

Профил

Доц. Тагарев е дългогодишен специалист и преподавател в сферата на отбраната. Негови научни и научно-приложни публикации са преведени на 13 езика. Преди да стане цивилен специалист, е бил офицер от българските ВВС. През 1989 г. защитава дисертация във Военновъздушната инженерна академия "Н. Е. Жуковски", а през 1994 г. - Командно-щабния колеж на ВВС на САЩ. От 1999 до 2001 г. е последователно директор на дирекция "Планиране на отбраната" и "Политика по въоръженията" в МО. От 2005 до 2008 г. е член на борда за изследвания и технологии на НАТО. Паралелно на дейността си в областта на отбраната работи по серия научни проекти на БАН.

[[more]]

Как според вас трябва да изглежда една армия на държава с мащабите на България?

Първо да уточним: много често се казва, че България е малка страна. България не е малка държава. В европейски мащаб сме средна страна, която има много солидни традиции във военната област, а въоръжените сили винаги са давали много сериозен принос за гарантирането сигурността.

Изхождайки от тези позиции, ние трябва да мислим за бъдещето. Разбира се, в бъдеще армията няма да изглежда така, както е изглеждала в миналото. Това, което е важно да се подчертае е, че сме член на НАТО и ЕС. Ние не гарантираме самостоятелно своята сигурност, а ако върнем лентата назад – в последните десетилетия винаги сме били член на някакъв по-широк формат и сме разчитали на съюзници под една или друга форма.

Сега, в рамките на НАТО, вече е ясна концепцията за създаване на единен комплект от сили и способности, на единна система за управление. Комплект, който може да се използва във всички видове операции - извън територията на страната, за защита суверенитета на нашата територия, за подпомагане гражданските власти и населението при бедствия, аварии и катастрофи. Това е сложна задача за армията. Това означава, че макар тя да е по-малка по състав, трябва да се готви за решаване на разнообразни по характер задачи, които изискват понякога специфична техника, прийоми и подготовка.

Това, което е важно за нашата армия и от което зависи не само как ще изглежда днес, но и за в бъдеще, е необходимостта да трупаме опит в ситуации, които реално се случват в света. Трябва да се учим от опита на съюзниците, да даваме достоен принос в операциите на НАТО, защото така ще изградим необходимото доверие между съюзниците, за да можем да гарантираме, ако се налага, че сме способни да действваме според съответните договорености от Вашингтонския договор. По този начин ще осигуряваме по-добре сигурността си в бъдеще.

Освен трупайки опит в момента, армията трябва да се готви да посрещне бъдещи предизвикателства. Тя трябва да бъде гъвкава, адаптивна и активна в своето развитие и в отношенията си със своя "клиент" - обществото и гражданите, за да можем заедно да стигнем до едно разбиране по въпросите що е то армия в 21-ви век, какво означава военната професия в момента, каква армия ни е нужна в бъдеще, от какво се нуждае обществото и какво обществото е готово да даде, за да имаме такава армия, която ще ни е нужна. Защото армията не съществува във вакуум, тя не може да стане въпреки желанието на гражданите и техните представители в парламента - тя действа в ресурсните рамки, които обществото е задало.

Да кажем по-конкретно: каква армия ни е нужна и с какви ресурси разполагаме, за да постигнем тази цел?

Говорили сме многократно по темата в качеството ми на военен експерт. От технократска гледна точка има достатъчно методи и инструменти, които подпомагат взимането на решения, за да се направи възможно най-добрата армия в рамките на някакви ресурси. Но това не винаги се разбира от обществото. Не винаги се разбира дори от държавното ръководство. Това мога да го нарека дори "порочен опит".

Ето например практиката показва, че при дадено ниво на финансиране понякога е по-добре да се съкрати числеността на армията, за да бъде тя по-добра и по-боеспособна. Това беше едно от водещите основания при промяната на военната доктрина през 1999 г., в План 2004 и при рязкото съкращаване от близо 120 хил. на 45-хилядна армия. Това, което обаче последва е, че на базата на други технократични процеси, които вървят паралелно, до голяма степен независимо и не отчитат логиката, по която става планирането на отбраната, тогава, когато е съкратен личният състав, започва едно ново съкращение на бюджета. После ние пак търсим решение в рамките на този по-малък ресурс, което неизбежно отново означава по-малка армия. Следва ново съкращаване и влизаме в една спирала, която не води до никъде. Уж принципни действия за дадения момент, погледнати в дългосрочен период, се оказват безпринципни. Хайде, безпринципни е силна дума, но поне правени без разбиране за логиката на това какво означава армия.

Какво е ресурсното осигуряване на въоръжените сили в момента?

Погледнато от професионална гледна точка, добра армия се получава тогава и в дългосрочен период, когато разходите за отбрана са разпределени приблизително по следния начин: 40% за издръжка на личния състав, 30% за операции, учебно-бойна подготовка и текуща издръжка на инфраструктурата и 30% насочени към бъдещето – научни изследвания, развитие на технологии, инвестиции, строителство. Това, макар и в кавички, може да се каже, че е един еталон. До момента ние никога даже и не сме се доближавали до него.

При страни, които имат добре подготвени армии, които дават сериозен принос, които имат високотехнологични способности, които работят в мрежов вид с войските на съюзниците, при тях бюджетът е такъв. Това важи за държави като САЩ, Великобритания и Канада, но същото и за по-малки страни като например Холандия. В България в момента близо 75% от парите отиват за личния състав, около 20% за текуща издръжка и операции и 5% за инвестиции, което е изключително малко.

Какво трябва да се направи, за да се нормализира това съотношение? Съкращение на администрация?

Пак ви казвам: ако започнем да говорим за съкращения, означава да продължим по спиралата надолу. 1999 г. правихме планове, когато обосновахме численост от 45-хилядна армия като възможно най-добрата. Но тогава прогнозата беше, че ще разчитаме на 3% от Брутния вътрешен продукт (БВП), които да се отделят за отбрана. В момента бюджетът е под 1,5% от БВП.

Всяко едно планиране, особено когато гледаме по-далеч в бъдещето, е свързано с определени хипотези. Имаше години, когато икономиката вървеше доста по-добре, отколкото сме предвиждали при правенето на План 2004. Така че не говоря за някакво пропорционално свиване. 2002 г., когато започна стратегическият преглед на отбраната и подготовката на План 2015, тогава се разчиташе на 2,7-2,8% от БВП. При актуализацията на План 2015 вече говорихме за 2.5-2,6%. Имаше един момент, когато вече ставаше дума за задържане на 2%, макар че това не беше формализирано като решение. Бялата книга от 2010 г. вече залага 1,5% от БВП, а реалността е още по-притеснителна – ние не получаваме и тези средства, които са одобрени с решение на 41-вото Народно събрание.

Кои са нещата, които могат да се направят в рамките на ограничения мандат на служебното правителство, т.е. не изискват санкцията на парламента?

На практика изборите са след около 2 месеца. Ако вземем предвид, че е нужен някакъв технологичен период до съставянето на следващото правителство, това означава, че ни остават по-малко от 3 месеца.

Ние обаче сме длъжни да гледаме малко по-напред, защото това е сериозното и професионално отношение към управлението на отбраната. В тези 3 месеца задължително трябва да осигурим стабилност в управлението на контингентите зад граница – в Афганистан, в Мали имаме представители, имаме сили в готовност за действие в Западните Балкани. Това е категорично. Трябва да осигурим дежурни сили и средства – знаете, това е въздушния и морския суверенитет, това е неотменна задача, независимо какъв е бюджетът, тя няма как да отпадне.

"Стабилност" означава също така да не спираме и почваме никакви дискусии в стил: "Хайде сега, за да няма напрежение, да ги махнем тези документи" (документите за стратегическо планиране на отбраната – б.а.). Няма такова нещо. Първо: много от документите са утвърдени от законодателя и ние продължаваме да ги изпълняваме. И второ: посоката е върна.

Организацията на изборите е нещо, което вече е правено. Имало е избирателни секции в Кандахар, просто трябва още веднъж да я направим, за да дадем възможност на военнослужещите зад граница да упражнят конституционното си право.

Друго належащо нещо, което съвпада с този кратък период, е финализирането на консултациите в НАТО за приемането на Цели и способности 2014. При нас се получава така:

Бялата книга гледа до 2014 г. и ние дотогава сме наясно какво правим. От друга страна, по време на тези консултации, ние ще поемем ангажименти към нашите съюзници какво ще се случи в следващите 5, 10 а в някои отношения и повече години. После, който и да дойде, ще трябва да се съобрази с тези решения, които са взети на съюзно ниво. В този процес, който между другото е доста напреднал, ние не можем да си позволим особени импровизации. Той ще бъде финализиран някъде през юни, по всяка вероятност при следващото правителство.

Доколко служебното правителство може да поема такива съюзни ангажименти ? Не трябва ли те да се утвърждават на ниво парламент?

До сега няма практика този тип решения да се утвърждават в парламента. Има една много сложна система, много сложни процедури, за да могат 28 страни членки на НАТО да се договорят коя страна какво прави. Това е процес, който продължава две и повече години.

В него много неща вече са направени. Консултациите продължават и моят екип ще се запознае детайлно със състоянието на тези консултации, с въпросите, по които няма взети решения. Така ще можем да преценим коя е най-подходящата позиция за България, за да може страната ни да бъде уважаван и достоен съюзник, които има ефективен принос към съюзните цели и този принос да бъде ефикасен, разбирайки добре ресурсите, с които разполагаме.

Това, което мога да декларирам тук, е, че сме реалистични хора и няма да заложим ангажименти, които няма как да се случат. Това, което аз възнамерявам да направя, е да потърсим области, в които ще дадем по-видим принос към НАТО. Области, които са високотехнологични – нещо, от което досега сме бягали, защото до момента това се е разбирало като скъпи самолети, скъпи радары и скъпи кораби. Ще помислим за неща, които бъдещето и животът ги изискват, неща от типа на киберсигурност и киберотбрана.

Значи тръгваме по пътя на Естония?

Естония си създаде профил в НАТО, след като си изпати през 2007 г. Това съвпадна като време с обсъждането на така наречените Центрове по компетенции в Северноатлантическия алианс. Така в Естония беше създаден центърът по киберотбрана на НАТО. Там се върши много полезна работа, много са видими - както вътре в съюза, така и извън него.

Това не значи обаче, че България ще се опита да направи нещо подобно. Първо, в тази система по компетенции няма как да се направи втори център, който да конкурира първия. Тук ние сме поели една друга област, която се нарича Crisis management and disaster response – управление на кризи и реакция при бедствия и то в частта моделиране и симулации, с които да поддържа подготовката, уточняване на нови потребности, извличане на поуки от практиката и внедряването им в доктрини. Това е много полезно и точно такова нещо в момента няма.

Вече има 18 или 19 държави, които имат свои профили. За жалост България все още не присъства в това "разпределение на труда" в НАТО. Това е подходяща област, все пак имаме някакви натрупвания през годините.

Но пак да кажа: когато говоря за киберотбрана, не казвам, че трябва да създаваме алтернатива на натовския център в Естония. Няма нужда да се опитваме да ги дублираме, но просто трябва

да се включим в този тип дейности по няколко парични. Най-вече защото киберотбраната е един доста специфичен проблем на киберсигурността и всяко ноу-хау, което идва по тази линия, може да бъде използвано по-широко на национално равнище.

Затова планирам да създадем едно подразделение за киберотбрана и в резерва.

Висококвалифициран ИТ-специалист няма как да го вземем на работа, защото навън ще получи поне два пъти повече. В същото време си мисля, че някои от тях биха проявили интерес да си говорят с колегите от армията и ако се наложи, да действат в защита сигурността на страната. Мисля че някои от тях биха имали и допълнителен мотив освен финансовия, който ще получат като резервисти.

Когато говорим за борба в бедствия и аварии, това няма ли да създаде проблем с МВР, където в момента са концентрирани ресурсите в тази сфера?

Едно от работните имена на този център, който искаме да създадем, беше "Военна поддръжка на гражданските власти". Разбира се, когато говорим за моделиране и симулации, при всяка една ситуация, която реално се случи, ще действат структурите на МВР, ще действат местни власти, ще действат фирми и ако бедствието е по-голямо – ще действа и армията.

В случая обаче говорим повече за подготовка, анализ на опита, развитите, акумулиране и разпространение на знание по въпроса, а не непременно, че ще поддържаме някакви сили, които ще са натовски и ще са специализирани в борба с бедствия и аварии.

Кои са нещата, които служебното правителство няма как реши?

Най-видимият проблем е свързан със социалното осигуряване, промените, които бяха направени в условията на военната служба. Тях не можем да ги пипаме. Все пак трябва да кажем, че те отговарят на една обща тенденция в Европа – продължителността на живота е по-дълга, здравеопазването е по-добро и респективно от хората се очаква да работят по-дълго. Това важи и за цивилни, и за военни. Това решение, което беше въведено чрез закона, е в този дух, така че аз не съм сигурен, че е целесъобразно да се променя. Може обаче да се видят някои неща, например за кого се отнася този вид социално осигуряване.

Това, за което на мен ми се иска да започна разговор, е за характера на военната професия: кои елементи от нея изискват по-високо равнище на грижа и на осигуряване на военнослужещите. Общият принцип тук е, че военнослужещите заслужават вниманието на обществото и осигуряването на съответните ресурси, защото военната професия е свързана с много високо равнище на риск. Това, което можем да си говорим, е коя част от военната професия и кои структури попадат в тази категория. За мен хората, които се готвят да отидат в Афганистан и са там 6 месеца, после година и половина тук, после в Ирак и т.н., изпълняват високорискова дейност и държавата трябва да им дава дори повече. Въпросът е да си изясним кой точно е военен.

Това, което съм забелязал отстрани, защото съм бил много време и извън системата, е, че много хора се дразнят как един и същи личности, година след година, понякога десетилетия, работят в центъра на София, носят униформа и не упражняват онази високорискова професия, за която говорим. Това обърква обществото. Това може да се обърне в един разговор за това

къде точно са нужни военни и къде цивилни могат да вършат работата. В някои случаи може да се запитаме дори кои структури трябва да са в рамките на военното министерство и кои могат да са извън него.

Знам, че това е много тежък разговор и знам, че той не може да бъде завършен в рамките на 3 месеца, камо ли да бъдат направени съответните законови промени. Имам обаче намерение да го инициирам. Трябва да дадем ясен сигнал.

Къде минава границата между тезата, че "даваме ненужно много пари за оръжие" и тезата, че "оставяме беззащитни"?

Това е много важен въпрос. Някак най-гласовити са изразителите на крайни мнения, или пък просто медиите ги хващат и преекспонират. Лично аз си мисля, че голямата част от професионалистите разбират какви са реалните проблеми и какво трябва да се прави.

Ето, допреди около 10 години имахме наборна служба. Всеки здрав български мъж минаваше през казармата. Стоотици хиляди хора са извървяли този път и имат виждания за това как трябва да изглежда армията. Много от тях я познават в някакъв вид и си казват: "Тя беше добра, тези сега защо я пипат? Ние имахме такава армия, с танковете, с ученията, със самолетите... а пък сега какво се случва?" Това е единият полюс, съставен от хора, които възприемат нещата на емоционално равнище.

От друга страна идва новото поколение, за което армията е нещо много... странично. Нещо, за което се говори предимно на Гергьовден. Понякога това се съчетава с някакви крайно популистки или националистически виждания, че нашата войска е само тук и никъде другаде и не трябва да мърда, за да пази страната. Има млади хора, които се поддават на подобни внушения и започват да си задават въпроса: "Какво правим в Афганистан? Ако имаме армия, тя трябва да стои тук!".

Това, което е необходимо на нашето общество изобщо, е един по-ясен дебат какво означава да имаме сигурност в наши дни, има ли място армията, какво точно очакваме от нея, каква армия ни е необходима. Изключително контрапродуктивно беше публичното говорене в продължение на години в стил "ние и НАТО", "НАТО иска" и т.н. Много хора още не са разбрали, че НАТО – това сме ние. Малко хиперболизирам може би, но формално е така: САЩ не могат да направят нищо в НАТО, ако ние кажем, че не сме съгласни. Това важи за всяка страна в съюза – Люксембург и Исландия, които нямат армии, седят на една маса със САЩ.

Когато ние сме в НАТО и разчитаме един на друг да си гарантираме сигурността, ние преди всичко трябва да имаме уважението и доверието един към друг, че ще действаме в защита на нашия съюзник или всички в наша защита, ако е необходимо. И тази защита в 21-ви век не се случва, като струпаме поделения по границите, подредим танковете, изкопаем окопите или минираме. Тя се случва по друг начин и този начин е не ние да чакаме проблемът да дойде при нас, а ние да отидем там, където е проблемът - тогава, когато това е нужно.

Ето, в киберпространството няма граници, за спътниците отгоре – също. В моретата и океаните пиратите питат ли ни, преди да вземат наш кораб или плавателен съд с наш екипаж? Към Сомалия ли да се обърнем? Сомалия казва: не, това не са наши хора... Проблемът е, че хората, които емоционално интерпретират миналото, много трудно превключват към тези бъдещи задачи. Ние, като професионално ръководство, сме длъжни да гледаме нещата в перспектива.

Замислете се: в момента кой заплашва НАТО с армия, построена край границата? Никой. По друг начин се проявяват заплахите и това въобще отсъства в обществения дебат в България. И тези млади хора с радикални убеждения лансират подобни тези именно поради липсата на информация и обществен дебат.

Ще направите ли преглед на средствата изразходвани за отбрана през последните години?

В годините между 2002 и 2008 за отбрана бяха отделени немалко средства. Показателно е, че вертолетите Кугър летят само в България и не ги изпращаме навън. Белгийските фрегати притежават ограничени способности за провеждане на операции (при все че могат да бъдат полезни при съюзни мисии, но с някои уговорки). Правихме няколко серии модернизации на радары, но проблемът със системата за наблюдение на въздушното пространство продължава да стои.

Тоест тези средства едва ли са изразходвани по най-добрия начин, да не бъда по-краен... В същото време проверката само на един подобен договор няма как да трае по-малко от два месеца, което е съизмеримо с времето, което планирам да прекарам в тази сграда.

Трябва ли да има преоценка на заплахите за националната сигурност в контекста на т.нар. "Арабска пролет" и по-конкретно конфликта в Сирия?

Според мен не се налагат корекции в стратегията за национална сигурност. В нея е посочена политиката на страната ни по отношение на Близкия Изток. Стратегията е концептуален, а не оперативен документ и не предписва начините за действие при изменение на обстановката в един или друг регион. Това, което се случва там, не е принципно ново, не е нещо, което не е виждано, преди да се приеме стратегията.

Въпросът е дали е било очаквано...

Такъв тип събития са били очаквани. Дали точно Сирия са имали предвид, аз не мога да кажа. Част от анализите по темата се правят от специализирани органи. Може да има и публични анализи, но те не са ми попадали до момента.

Засега не съществуват военни рискове за националната сигурност. Риск от терористични атаки обаче има. Положението е особено притеснително след доклада, че в Сирия е използвано химическо оръжие и доколкото знам, още не е известно точно кой го е използвал. Голяма е опасността при един разпад на държавността и враждуващи помежду си групировки това оръжие за масово поразяване да отиде в неизвестна посока, след което някой да се изкуши да го използва срещу наши представителства или представителства на наши съюзници. Но от

военна гледна точка няма проблем, защото в Сирия няма ракети, които да могат да достигнат до наша територия.

Може да има също така увеличаване на бежанската вълна, особено ако конфликтът ескалира и обхване и съседни държави.

*Интервюто взе **Момчил МИЛЕВ***

"Засега не съществуват военни рискове за националната сигурност заради Сирия. Риск от терористични атаки обаче има."

Фотограф: **Надежда Чипева**

© 2001 – 2013 Икономедиа АД съгласно Общи условия за ползване. Уеб разработка на Икономедиа. Някои снимки © 2013 Associated Press и Reuters. Всички права запазени.